

До питання про психологічне дорослішання дівчат в Україні

Анастасія Широка

Кафедра психології, педагогіки та соціального управління,
Національний університет «Львівська політехніка»,
УКРАЇНА, м. Львів, вул. С. Бандери, 12,
E-mail: sudylovska@ukr.net

Abstract – Results of empirical research are presented. The process of becoming adult in late adolescent girls is analysed through the perspective of separation and achieving autonomy. The main focus is on the role of mother, the girl's inner experience of her mother's attitude towards her as she becomes more mature. Statistical and qualitative analyses of data identify five empirically distinct and phenomenologically coherent types of late adolescent girl-mother relationships during separation. It is only in the group of girls who experienced positive mother attitudes, in which emotional closeness and encouragement of autonomy are balanced, that an increase in emotional, cognitive and functional independence from the mother is correlated with positive changes in current relations, such as frequency of communication, emotional closeness, the feeling of pleasure in relations. As to the other girls, who experienced mother attitudes as controlling, infantilizing, encouraging too much autonomy or being inconsistent, the increase in independence correlates with their own or their mother's emotional tension. So the girls in Ukraine develop true autonomy (26%), become self-sufficient (25%), stay dependent (21%), stay in the struggle for independence (16%), and develop ambivalence between self-sufficient and symbiotic position (12%).

Ключові слова – сепарація, дочірньо-материнські стосунки, дорослішання, емоційна близькість-дистанція.

I. Вступ

Процес психологічного відокремлення дівчат від матерів потребує особливої уваги, оскільки типowo передається між поколіннями, відтворюється у ширшому контексті взаємин, та значною мірою визначає психологічне благополуччя жінки, на що вказують роботи багатьох дослідників.

Представлено результати емпіричного дослідження, котре охопило 450 дівчат, віком від 17 до 21 року, котрі навчалися на різних спеціальностях вищих навчальних закладів м. Львова. Дослідження здійснювалося за принципом наукової триангуляції, тобто основні результати отримано двома відносно незалежними шляхами: з одного боку, через використання стандартизованих опитувальників, а з іншого, через проведення інтерв'ю з дівчатами. Основний результат дослідження полягає у тому, що нам вдалося емпірично виокремити та описати різні типи переживання дівчатами материнського ставлення до себе, що нерозривно пов'язані з тим, як вони вибудовують та підтримують власну автономію.

II. Процедура дослідження

Дівчата заповнювали стандартизовані опитувальники на дослідження «Дитячо-батьківських стосунків підлітків» А. І. Троянської та «Методику досліджен-

ня психологічної сепарації від батьків в юнацькому віці» Дж. Хофмана [1]. Дані матеріали пізніше заносилися в електронні таблиці програми Statistica 6.0 та оброблялися за допомогою різних статистичних методів, зокрема порівняльного, кореляційного та факторного аналізу. В інтерв'ю взяли участь 30 дівчат. Відтак загальний висновок вдалося зробити на перетині отриманих кількісних та якісних результатів.

III. Основні результати дослідження

Вдалося емпірично виокремити та описати п'ять відмінних типів дорослішання дівчат у взаєминах з матір'ю. Кожен з описаних типів може розглядатися як відносно незалежний від інших, який має свій центральний сюжет та характерні переживання дівчатами власної когнітивної, поведінкової та емоційної незалежності.

Виявилось, що дівчата, котрі досягають автономії, неодмінно переживають визнання та заохочення проявів власної незалежності у поглядах, поведінці та емоційну диференційованість у материнському ставленні. Поряд із цим вдалося виокремити інші чотири типи психологічного розвитку, пов'язані з менш благополучними образами материнського ставлення. Ідеться про переживання у взаєминах з матір'ю заохочення залежності, результатом чого стає збереження залежності; заохочення надмірної незалежності, що позначається на розвитку самодостатньої життєвої позиції; невизнання автономії, що супроводжується перебуванням у боротьбі за власну незалежність; непослідовне материнського ставлення, пов'язане з розвитком псевдоавтономії. Якщо доповнити цей результат даними кількісного аналізу, то з 450 досліджених дівчат юнацького віку лише 26% досягають автономії, натомість 25% – розвивають надмірну незалежність, 21% – зберігають залежність, 16% – перебувають у боротьбі за власну незалежність і 12% – розвивають псевдо автономію, коливаючись між злиттям та надмірною дистанцією. Можна припустити, що таке процентне співвідношення різних типів дорослішання вказує на існування в українських сім'ях певної традиції виховання, яка не повною мірою заохочує розвиток самостійної, компетентної, психологічно диференційованої життєвої позиції дівчат та молодих жінок.

Наприкінці 80-х років американські дослідники Дж. Франк із колегами (1988) [2] також здійснили спробу на підставі інтерв'ювання молодих жінок віком 22–32 роки розробити типологію їх дорослішання у взаєминах з матір'ю. Було опрацьовано 78 інтерв'ю. Цікаво, що так само було виокремлено п'ять типових способів психологічного дорослішання молодих жінок у взаєминах із матір'ю, які за змістом подібні до наших. Однак, через те що на інтерв'ю молоді жінки згоджувалися за власним бажанням, і пізніше не було здійснено спроб перенести отримані результати на більшу кількість жінок (як це було зроблено в даному випадку), ми не можемо бути впевненими у репрезентативності відсоткового розподілу між різними типами, який наводять автори.

Тим не менш цікаво, що, за їх даними, 40% американок розвивають автономію, 25% – псевдоавтономію, 20% – залежність, 10% – самодостатню життєву позицію, 5% – перебувають у боротьбі за власну незалежність.

Така відсоткова тенденція порівняно з нашими результатами може вказувати на те, що українська сімейна традиція виховання, порівняно з американською, істотно менше заохочує розвиток у жінки рис самостійності, незалежності та психологічної диференційованості, що, з одного боку, позначається на тому, що автономії від батьків досягає менша частина молодих жінок (26%, на противагу 40% американок), натомість також істотно менший відсоток розвивають псевдоавтономію (12%, на противагу 25% американок). Також для українських сімейних взаємин характерніша реакція боротьби дівчат за власну незалежність (16%, на противагу 5% американок) або розвиток самодостатньої життєвої позиції (25%, на противагу 10% американок) (1).

Таким чином, можна припустити, що зростання в українській культурі цінностей індивідуалізму, з одного боку, позначиться на зростанні кількості автономних жінок. Натомість, з іншого боку, за канонами індивідуалізму від молодих людей чим далі, тим більше будуть очікувати та вимагати самостійності, компетентності та відповідальності, ігноруючи потребу у залежності та опіці, що, у свою чергу, позначатиметься на зростанні кількості псевдоавтономних жінок.

Висновок

Як і в більшості попередніх досліджень (О. О. Вовчик-Блакитної та Т. С. Гурлевої, Г. О. Балла, Т. А. Рябовол, К. В. Ягнюк, Т. Аптер [3], К. Джиліган [4] та ін.), у нашій роботі йдеться про вагому роль материнського емоційного відгуку у процесі психологічного дозрівання доньки. Про важливість близькості з мамою говорили всі опитані, незалежно від переживання реальних відносин із нею: навіть розвиваючи самодостатню, незалежну щодо матері життєву позицію, дівчата продовжують хотіти та прагнути близькості з нею. Втім, якщо одні акцентують у близькості роль емпатичного зв'язку та спільних інтересів, то інші розповідають про схильність до злиття з материнськими переживаннями, постійну потребу в її турботі, розраді та підтримці. Загалом, дівчата, що будують доросліші стосунки з матір'ю, проявляють доросліші форми близькості у взаєминах з нею.

Також у процесі розвитку автономії важливу роль відіграють особливості переживання дівчатами материнського контролю. Загалом результати аналізу інтерв'ю підтверджують дані Л. П. Пономаренко [5], В. О. Горяніної, М. Морея та Р. Шілкрета [6] про те,

що найбільш небезпечним для автономного розвитку доньки стає інтрузивний материнський контроль, що може проявлятися через активне втручання чи пасивне уникання. Натомість контролю у формі регуляції, моніторингу та допомоги в організації особистого простору особливо потребують дівчата, які не розвивають достатньо добрих власних механізмів саморегуляції та самокерування. Ті ж із дівчат, які досягають автономії, потребують батьківської супервізії значно рідше. Заохочення надмірної незалежності, хоча і дозволило респонденткам розвинути автономні механізми саморегуляції, однак також позначилося на їх схильності переживати власну емоційну занедбаність та будувати формальніші стосунки.

Результати дослідження дозволяють підсумувати, що в середньому лише 26% з опитаних досягають достатньо автономного психологічного функціонування. Решта ж дівчат, а це 74%, розвивають риси надмірної залежності, незалежності, самодостатності чи псевдоавтономії, відтак потенційно можуть потребувати сторонньої допомоги в кризових життєвих ситуаціях через брак розвитку в них автономних механізмів регуляції власних когніцій, емоцій та поведінки.

References

- [1] J. Hoffman, "Psychological Separation of Late Adolescents From Their Parents", *Journal of Counseling Psychology*, vol. 31, no. 2, pp. 42-50, 1984.
- [2] J. Frank Young, "Adults' Perceptions of Their Relationships With Their Parents: Individual Differences in Connectedness, Competence and Emotional Autonomy", *Developmental Psychology*, vol. 24, no. 5, pp. 729-737, 1988.
- [3] T. Apter, *Altered Loves: Mothers and Daughters during Adolescence*. New York: Fawcett Columbine, 1990.
- [4] C. Gilligan, *In a different voice: Psychological theory and women's development*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1996.
- [5] L. P. Ponomarenko, "Vliyanie specifiki semejnyh otnoshenij (emocyonal'noj nedifferencirovannosti) na formirovanie lichnostnyh osobennostej" ["Influence of the family relations (emotional symbiosis) on the personal development"], *Actualni problemy psihologii – Actual problems of psychology*, vol. XV, part 2, pp. 157-164, 2008.
- [6] M. Morray, R. Shilkret, "'Mother, please! I'd rather do it myself!' Maternal intrusiveness, daughters' guilt, and separation as related to college adjustment", Poster presented at Biennial Meeting of Society for Research on Adolescence, New Orleans, April, 2002. Available: http://controlmastery.org/docs/Shilkret_Morray_2002.pdf. [Accessed: 10 Sept. 2013].